

ERIN LITTEKEN

Dochters
van Kiev

Vertaling Henske Marsman

HarperCollins

Voor het papieren boek is papier gebruikt dat onafhankelijk is gecertificeerd door FSC® om verantwoord bosbeheer te waarborgen.
Kijk voor meer informatie op www.harpercollins.co.uk/green.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam.

Copyright © 2022 Erin Litteken
Oorspronkelijke titel: *The Memory Keeper of Kyiv*
Copyright Nederlandse vertaling: © 2022 HarperCollins Holland
Vertaling: Henske Marsman
Omslagontwerp: Head Design Ltd
Bewerking: bij Barbara
Omslagbeeld: © Shutterstock
Foto auteur: © Susan Bennett
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Huizen
Druk: ScandBook UAB, Lithuania, met gebruik van 100% groene stroom

ISBN 978 94 027 1127 1
ISBN 978 94 027 6681 3 (e-book)
NUR 302
Eerste druk oktober 2022

Originele uitgave verschenen bij Boldwood Books.
The moral right of Erin Litteken to be identified as the author of this work has been asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988.

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises ULC.
* en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het e-book is beveiligd met zichtbare en onzichtbare watermerken en mag niet worden gekopieerd en/of verspreid.

Alle in dit verhaal voorkomende personen zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver. Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

Beste lezers,

De kiemen voor dit verhaal ontsproten al in mijn hoofd voordat Rusland in 2014 de Krim binnenviel, en nu schrijf ik dit op terwijl op de achtergrond de televisie aanstaat met beelden van de wrede Russische aanval op Oekraïne, op diens steden, diens burgers, diens toekomst. Nooit had ik kunnen bevroeden dat de publicatie van mijn roman over een aanval op het Oekraïense volk in het verleden zou samenvallen met deze parallele tragedie.

De Oekraïners houden de wereld in hun greep met de kracht en standvastigheid waarmee ze hun land verdedigen, maar het valt niet te ontkennen dat de geschiedenis zich herhaalt. Het is afschuwelijk, en deze keer moeten we het beter doen.

Als kleindochter van een Oekraïense vluchteling uit de Tweede Wereldoorlog raakt deze schrijvende oorlog me diep. Hoewel we de geschiedenis niet kunnen veranderen, kunnen we er wel allemaal van leren en vandaag iets doen om het Oekraïense volk te helpen. Ik ben heel blij dat mijn uitgever, Boldwood Books, een deel van de opbrengst van elk verkocht boek doneert aan de Britse hulporganisatie DEC, voor humanitaire hulp aan Oekraïne.

Mijn hart gaat uit naar de dappere Oekraïners die opkomen voor hun land, hun cultuur en hun leven, zowel toen als nu. *Slava Ukraini!*

Erin Litteken

Cassie

Wisconsin, mei 2004

De spieren in Cassies gezicht verzetten zich hevig, maar toch dwong ze zichzelf breed te glimlachen toen haar dochtertje de keuken binnenkwam. Ze hoopte dat als ze maar lang en hard genoeg glimlachte, Birdie zou reageren, maar het kleine meisje staarde uitdrukingsloos terug.

Cassie wilde het liefst met haar hoofd tegen de muur bonken.

Birdies grote blauwe ogen staken fel af tegen haar donkere warri-ge haar. De roze prinsessenpyjama die ze zo graag voor haar vierde verjaardag had willen hebben, reikte nu tot halverwege haar kuit- en onderarmen. Hij was gekrompen. Of zij was gegroeid. Of allebei. Cassie leek dit soort dingen de laatste tijd niet zo goed op te merken.

Harvey plofte neer aan Birdies voeten, zijn staart zwiepend tegen de vloer en zijn ruige bruine vacht warm tegen haar blote enkels.

‘Die hond houdt Birdie beter in de gaten dan ik.’ Cassie wreef met haar handen over haar gezicht en begon weer aan haar gebruikelijke nietszeggende geklets. Ze kon de stilte niet verdragen. Het gaf haar te veel tijd voor herinneringen. ‘Goeiemorgen! Heb je lekker geslapen? Wat wil je als ontbijt? Ik heb havermout, eieren, of ik kan wat quinoa met fruit en honing maken als je wilt.’

Cassie schoot op vele terreinen van het ouderschap tekort, maar ze kon er in ieder geval niet van beticht worden dat ze Birdie niet goed te eten gaf. De voorraadkast pulde uit van de biologische snacks, en

op de fruitschaal op het aanrecht lagen altijd meerdere opties. Of ze zelf het avondeten oversloeg of crackers als ontbijt at maakte Cassie niet uit, maar ze was vastbesloten ervoor te zorgen dat Birdie alle voedingsstoffen binnenkreeg die ze nodig had, zelfs als haar kleren niet meer pasten of ze nooit meer iets zei.

Birdie wees eerst naar het doosje eieren dat Cassie uit de koelkast had gehaald en toen naar de koekenpan op het droogrek naast de gootsteen. Cassie pakte ze allebei en liep ermee naar het fornuis, terwijl Birdie een spatel en het botervlootje pakte.

‘Eén of twee eieren vandaag?’ vroeg Cassie. Dat deed ze voortdurend, proberen om Birdie zo ver te krijgen dat ze zonder na te denken antwoord gaf. Het lukte nooit. Birdie praatte al veertien maanden, een week en drie dagen niet. Er was geen reden waarom dat vandaag anders zou zijn.

Birdie maakte het doosje open, nam in elke hand een ei en stak ze uit naar Cassie.

‘Goed, twee eieren. Rooster jij het brood?’

Birdie liep naar de broodrooster en stopte er een snee kiembrood in.

Cassie liet haar blik door hun rommelige huis glijden terwijl de twee eieren in de pan spetterden. Een stapel post die zo hoog was dat hij dreigde om te vallen; hondenharen die zich in alarmerend tempo ophoopten in de hoeken van de kamer; een vuilnisbak die dringend gelegegd moest worden. Niet bepaald het toonbeeld van een gelukkig huishouden. Anderhalf jaar geleden zou ze nog liever dood gevonden worden dan in zo’n puinhoop te wonen.

Haar laptop stak onder een stapel kranten uit. Cassie vond het vreselijk om hem zo in onbruik te zien, maar sinds die avond had ze geen woord meer uit haar vingers gekregen. Ze gooide er een theedoek overheen zodat ze niet naar het zoveelste blijk van haar falen hoefde te kijken. Toen de eieren klaar waren, zette ze ze op een roze plastic bord voor Birdie neer. Terwijl haar kleine meid begon te eten, keek Cas-

sie naar de donkergele dooiers die in het brood liepen dat Birdie had geroosterd. Ze zuchtte. Weer een dag, net als gisteren en eergisteren. Nooit vooruitkomen, nooit genezen, nooit verdergaan met het leven. Ze moest het beter maken, voor Birdie, maar ze had geen idee waar ze moest beginnen.

De deurbel ging en Cassie verstarde. Zelfs nu nog, na al die tijd, schrok ze zich wezenloos van het geluid van de deurbel. Ze trok haar versleten badjas om zich heen en knoopte hem dicht terwijl ze naar de deur liep. Haar psychiater zou zeggen dat de badjas haar afweermechanisme was om datgene wat er voor haar deur stond en binnen wilde komen buiten te sluiten. Cassie zou zeggen dat ze niet wilde dat iemand haar oude rafelige pyjama zag. Misschien was ze daarom gestopt met naar die psychiater gaan.

Ze deed de deur open voor haar moeder. Ze zag er verfromfaaid en bleek uit, glimlachte halfslachtig, slikte toen een snik in en sloeg haar armen om Cassie heen.

‘O Cass, ik moest het je persoonlijk komen vertellen. Ik wilde niet dat je zelf in de auto zou stappen als je het gehoord had.’

Cassie verstijfde en maakte zich los uit haar moeders omhelzing. ‘Wat gehoord had?’

‘Er is niemand dood,’ zei ze. ‘Het is niet zo erg.’

‘Ma, waar heb je het over?’

‘Het is Bobby.’

‘Bobby?’ Cassie dacht aan haar rimpelige grootmoeder van tweeënegentig, die lang geleden Bobby was gedoopt toen een jonge Cassie het Oekraïense woord voor grootmoeder, *babusya*, had verhaspeld en weigerde de traditionele bijnaam, *Baba*, te gebruiken.

‘Er is een ongeluk gebeurd.’

Cassies hart sloeg over. Misschien wel twee keer. Ze haalde haperend adem en probeerde niet in paniek te raken, maar het waren precies dezelfde woorden als die ze vorig jaar had gehoord, vlak voordat haar wereld instortte.

Cassie liet zich door haar moeder op een stoel aan tafel zetten.

Anna gaf Birdie een kus op haar hoofd. ‘Hallo lieveling.’

Birdie glimlachte zwijgend naar haar grootmoeder terwijl ze met haar toast de dooier van haar bord depte.

Anna ging naast Birdie zitten. ‘Het is vrijdag gebeurd, maar ik wilde je niet ongerust maken tot ik meer wist.’

Cassie telde de dagen terug in haar hoofd. ‘Mam, dat is twee dagen geleden! Bobby is al twee dagen gewond en je kon niet even bellen?’

‘Zoals ik al zei wilde ik je persoonlijk spreken. Toen ik hoorde dat ze niet in levensgevaar was, leek het me het beste om hierheen te rijden en het je te vertellen. Ik kon haar tot vandaag niet alleen laten.’

‘Vertel me alles, nú.’ Cassies bevelende stem trilde.

Anna wierp een blik op Birdie en legde een hand op haar schouder. ‘Birdie, oma en mama moeten praten. Wil je even tv-kijken?’

Birdie pakte haar bord op, zette het in de gootsteen en liep langs de stapels post en kranten naar de huiskamer. Toen Cassie het geluid van tekenfilmmuziek hoorde, keek ze weer afwachtend naar haar moeder.

‘Vorige week ging ze weer eens wandelen,’ begon Anna. ‘Ze ging verder dan normaal, en ik weet niet of ze toen verdwaald is, maar ze werd geraakt door een auto toen ze een drukke straat overstak.’

Cassie schoot overeind. ‘Is ze aangereden door een auto? Dat meen je niet!’

Anna stak haar hand op. ‘Ze is in orde. Ze heeft een lichte hersenschudding en een paar hechtingen. Niets gebroken. Het is een wonder dat ze er zo licht vanaf is gekomen.’

‘Waar is ze nu? Is ze al thuis?’

‘Nee, en daarom ben ik hier. Ze kan waarschijnlijk vanmiddag naar huis, maar ze heeft gezelschap nodig. Gewoon iemand die er is om haar met het een en ander te helpen.’

Cassie knikte. ‘Wil je dat ze hier komt? Bij mij blijft?’

Anna keek met een sceptische blik de keuken rond. ‘Dit lijkt me

niet de beste plek voor haar. Haar dokters zijn niet in de buurt, ze kent de omgeving niet. Luister, volgens mij is dit een kans voor je om het roer om te gooien. Laat deze stad, dit huis, de herinneringen achter je en kom weer naar huis.'

Cassie lachte, en zelfs zij was verrast over de verbittering die erin doorklonk. 'Denk je dat ik mijn herinneringen gewoon kan achterlaten? Denk je dat ik de deuren achter me dicht kan doen en het dan zal zijn alsof Henry nooit heeft bestaan?'

'Nee, schat, zo bedoel ik het natuurlijk niet.' Anna legde een hand op Cassies wang. 'Je zult hem nooit vergeten. Ik dacht dat het misschien tijd was voor een nieuwe start, op een nieuwe plek, waar de herinneringen niet zo overweldigend zijn. En omdat Bobby niet alleen kan zijn, leek het me de perfecte kans voor jou om een tijdje bij haar te logeren. Doe gewoon de deur achter je dicht en vertrek.'

'Gewoon vertrekken? Uit mijn leven? Mijn huis?' Cassie schudde haar moeders hand van zich af. In haar keel klopte de doffe pijn die altijd voorafging aan een huilbui.

'Cassie, laten we reëel zijn.' Anna pakte Cassies hand en keek haar strak aan. Blijkbaar was het gedaan met de beleefdheden. 'Ik wil dat je eerlijk zegt dat je hier gelukkig bent. Zeg me dat je hier een warm, veilig thuis voor Birdie hebt. Zeg me dat je zelfs een leven hebt buiten deze rotzooi!'

Cassies mond viel open van verbazing. Haar moeder hield deze directe kant van haar meestal verborgen onder een laag weinig subtiele suggesties en passief-agressieve steken onder water. Deze aanval was zeker niet haar gebruikelijke manier van doen.

'Ik weet me met jullie allebei geen raad, als je de waarheid wilt weten,' ging ze verder. 'Bobby is koppig. Ze weigert om zelfs maar te kijken naar een vorm van begeleid wonen. En jij? Ik lig nachtenlang wakker van bezorgdheid over hoe jij het hier redt. Als een vrouw haar man verliest, onder wat voor omstandigheden dan ook, heeft ze haar familie nodig om te herstellen. Ik wil je helpen, maar je laat het niet

toe. Dit is de perfecte gelegenheid om jou en Bobby samen te brengen om elkaar te helpen, en ik wil zorgen dat het lukt.'

'Dus in feite wil je je twee problemen samen wegstoppen, zodat je je er niet zo'n zorgen over hoeft te maken. Dat is de echte reden dat je hierheen bent gekomen, toch?' Cassie stond zo snel op dat haar stoel achter haar op de grond kletterde. Het was niet terecht dat ze zo tegen haar moeder deed, maar ze kon zich niet inhouden. Haar emoties schommelden tegenwoordig tussen apathie en woede, en lieten geen ruimte voor iets anders. 'Ik heb frisse lucht nodig, en Harvey een wandeling. En Birdie wil vast graag bij jou zijn terwijl ik weg ben.'

Stampvoetend liep ze naar de achterdeur, en hoewel het zacht lenteweer was, trok ze haar lange winterjas aan om te verhullen dat ze haar badjas nog aanhad. Ze schoof haar voeten in haar laarzen, pakte Harveys riem en sloeg de achterdeur achter zich dicht.

Harvey, zich niet bewust van Cassies woede, sprong en blafte enthousiast toen ze de riem aan zijn halsband vastmaakte en de tuin uit liep. Ze probeerde haar gedachten op een rijtje te krijgen terwijl hij rond de bomen voor het huis snuffelde.

Haar moeder had gelijk. Ze werd hier omringd door herinneringen. Aanvankelijk voelde het huis na het ongeluk als een cocon, veilig en troostrijk. Maar de laatste tijd werd die troost overschaduwd door een verstikkend, opgesloten gevoel. Dit was tenslotte niet haar echte thuis, aangezien ze hier vóór het ongeluk pas een halfjaar woonden. Henry was door zijn bedrijf tijdelijk overgeplaatst naar Madison, Wisconsin, en het zou maar voor een jaar zijn, dus hadden ze het eerste huis gehuurd dat ze konden vinden dat een omheinde tuin voor Harvey had. De overplaatsing ging gepaard met een enorme bonus, en ze waren van plan geweest om na een jaar terug te keren naar Illinois om daar een eigen huis te kopen.

Urenlang hadden ze over dat huis zitten dagdromen. Zij wilde een oude woonboerderij op een stuk land met fruitbomen. Henry wilde een houten huis met een schuur en bos. Maar door het ongeluk ver-

anderde dat allemaal. Gelukkig had de begripvolle huisbaas haar de huurovereenkomst van maand tot maand laten verlengen nadat het oorspronkelijke jaarcontract was afgelopen.

Ze sloeg de hoek om voor haar huis en bekeek de bakstenen bungalow. Het was een onaanzienlijk gebouw dat te dicht bij de straat stond en de charme miste van de andere huizen in het blok. Ze bleef niet omdat ze van dit huis hield of omdat ze zich hier dicht bij Henry voelde. Ze bleef omdat het het makkelijkst was om het allemaal maar zo te laten, om dit schrale bestaan in stand te houden. Wakker worden, eten, voor Birdie zorgen, slapen, en de volgende dag weer.

Harvey trok aan de riem omdat hij weer naar binnen wilde. Cassie zag Birdie door haar slaapkamerraam naar buiten gluren. Ze zwaaide enthousiast en draaide zich toen om; het was de meeste emotie die Cassie in maanden bij haar had gezien.

Hoeveel had ze aan Birdie gedacht terwijl ze dag na dag voortploeterde? Hoeveel van haar beslissingen waren gebaseerd op wat Birdie nodig had om te gedijen versus wat Cassie zelf nodig had om te overleven? Cassie werd niet vrolijk van de antwoorden op die vragen, dus ze stelde ze meestal maar niet. Haar moeder had dat nu voor haar verpest.

Ze sjokte naar binnen. Haar moeder zat nog steeds op dezelfde plek aan de keukentafel. Ze draaide zich om naar Cassie en stak haar handen in de lucht. 'Ik zweer het, schat, ik heb geen woord tegen Birdie gezegd, maar zodra jij de deur uit liep, rende ze naar haar kamer.'

Cassie maakte Harveys riem los en hing haar jas op. 'Dat geeft niet. Daar speelt ze graag.'

'Ze is niet aan het spelen, Cass. Ze is aan het inpakken. Ze heeft ons vast horen praten.'

'Heeft ze...?' Cassies stem stokte. Ze wilde de vraag niet stellen.

Anna keek haar vol medelijden aan. 'Nee, ze heeft niets tegen me gezegd.'

Natuurlijk niet. Birdies stilzwijgen was het zoveelste pijnlijke bewijs

dat Cassie er niet in slaagde haar te helpen bij het verwerken van het ongeluk en het verlies van haar vader. Verslagen plofte ze op een stoel tegenover Anna. ‘Wat is je plan?’

Anna pakte Cassies handen vast. ‘Ik wil je helpen met inpakken en weggaan. Zet er een punt achter, zonder tijd om na te denken of van gedachten te veranderen. Ik zal je overal mee helpen. Ik zweer dat ik dit niet zou doen als ik niet geloofde dat het het beste voor je was. Je weet dat ik al maanden aan je kop zeur om te verhuizen.’

‘Nu heb je de perfecte smoes,’ vulde Cassie voor haar in.

‘Nu heeft Bobby je nodig,’ zei Anna. ‘En volgens mij heb jij haar ook nodig. Waarom pakken we de basics niet vast in? Kleren, toiletpullen, en al het eten dat kan bederven. Dan kom ik met je terug als je er klaar voor bent om Henry’s spullen te halen.’

‘Dat heb ik al gedaan,’ zei Cassie. ‘Vorige maand kwam Henry’s moeder langs en hebben we samen zijn kleren uitgezocht.’

‘O, oké, dat is dus al gedaan.’ Anna’s stem steeg een octaaf.

Een maar al te bekend schuldgevoel becroop Cassie. ‘Sorry, mam. Ik weet dat je al had aangeboden om te helpen. Ik was er toen nog niet klaar voor. Maar op een gegeven moment kreeg ik gewoon geen lucht meer door wat er allemaal nog op me drukte. Het moest eruit, en Dottie was toevallig op bezoek toen het moment daar was.’

Anna perste haar lippen op elkaar en omhelsde Cassie. ‘O, mijn lieve kind.’

Cassie drukte zich tegen haar aan, net als toen ze nog klein was. Ze voelde onverwachte speldenprikken van opluchting op haar hoofdhuid kriebelen en zuchtte. ‘Goed dan. Ik kom naar huis.’

Anna schonk haar een beverige glimlach. ‘Dat is het beste voor iedereen. Je zult het zien.’ Ze aarzelde en vervolgde toen: ‘Eerlijk gezegd maak ik me zorgen om Bobby. Zelfs voor het ongeluk was ze al... anders. Je weet hoe ze is. Altijd in beweging, altijd aan het werk. Maar nu zit ze soms aan tafel in de verte te staren alsof ze ergens anders is, en praat ze in zichzelf in het Oekraïens.’

‘Wat zegt ze dan?’

‘Weet ik niet,’ antwoordde Anna. ‘Meestal praat ze niet tegen me als ze zo is. Het is alsof ze zo diep in haar herinneringen verzonken is dat ze niet beseft wat er om haar heen gebeurt. Laatst vroeg ik waar ze aan dacht, en toen ze eindelijk antwoord gaf, was het enige wat ze zei “zonnebloemen”’

‘Misschien denkt ze aan wat ze in haar perken wil planten.’

‘Nee.’ Anna trommelde met haar vingers op tafel. ‘Ze heeft nog nooit zonnebloemen geplant. Ze zei altijd dat ze daar te verdrietig van werd.’

Katya

Oekraïne, september 1929

‘Willen jullie er ook op?’ vroeg oom Marko. Hij hield zijn grote trots omhoog, de enige camera in hun dorpje Sonyashnyky. Het zonlicht glinsterde op de lens, en oom Marko trok een zakdoek tevoorschijn om hem voor de twintigste keer die dag te poetsen. Hij knikte in de richting van het huis, dat alle anderen als achtergrond hadden gebruikt, maar Katya’s blik gleed naar de wiebelende hoofdjes van de zonnebloemen achter hem. De strakblauwe hemel kleurde zo prachtig bij de goudgerande zonnebloemen dat Katya er pijn in haar hart van kreeg.

‘Nou?’ Hij stopte de zakdoek terug in zijn zak.

‘Ja! Maar wel hier, graag.’ Katya pakte de hand van haar grote zus. ‘Kom op, Alina. Mama wilde dat we vandaag samen op de foto gingen.’

Alina streek over de donkere lokken die uit Katya’s vlecht staken. ‘Laat me eerst even je haar goed doen.’

‘Mijn haar zit goed.’ Katya trok Alina mee. Ze wilde deze foto nu gemaakt hebben, zodat ze het niet zou vergeten en zich de woede van haar moeder op de hals zou halen, en ze zouden geen betere achtergrond vinden dan het veld met zonnebloemen.

‘Goed, maar je moet wel glimlachen,’ zei Alina. ‘Ik wil niet dat je een zuur gezicht trekt.’

Katya liet fronsend Alina’s hand los. ‘Ik trek nooit een zuur gezicht.’

Alina trok Katya’s hemd recht en zei lachend: ‘Nee, nee.’

‘Dichterbij,’ instrueerde oom Marko terwijl hij de camera op hen richtte.

Alina haakte haar arm door die van Katya. ‘Kom hier.’ Ze hield haar hoofd bij dat van Katya. ‘Hoe irritant je me ook vindt, je zit met me opgescheept. We blijven voor altijd zussen.’

Katya’s irritatie verdween bij het horen van die zin, die hun moeder hun telkens als ze ruziemaakten op het hart had gedrukt. *Jullie kunnen maar beter goed met elkaar overweg kunnen. Jullie blijven voor altijd zussen.* Het was een grapje tussen hen geworden, dat ze altijd maakten als de een de ander irritant vond, en dat altijd de spanning uit de lucht haalde.

De camera klikte, en oom Marko grijnsde. ‘Perfect!’

De eerste zachte accordeon- en vioolklanken kwamen over de weg aangedreven, ten teken dat de bruidegom en zijn gevolg in aantocht waren, wat een laatste uitbarsting van energie uitlokte. Katya trok zich los van haar zus, de vrouwen gilden, linten vlogen in het rond, en op elk vlak oppervlak verschenen schalen met eten. Katya pakte een mand met zonnebloemen en bukte om de zwaaiende armen van haar tante te ontwijken. Ze ontsnapte aan de chaos en nam samen met Alina en haar nicht Sasha plaats achter de geurige, met bloemen overladen tafel die de deur naar Sasha’s huis blokkeerde. Katya zette haar mand naast de andere en klemde haar handen in elkaar om het beven te stoppen. Met samengeknepen ogen probeerde ze de mannen te herkennen die over het pad aan kwamen lopen.

‘Stop daarmee.’ Alina gaf haar een por. ‘Je trekt je neus op. Dat ziet er niet uit.’

‘Ik probeer het te zien.’ Katya gaf haar zus een por terug en plukte zenuwachtig aan een bloem die in een van haar dikke, donkere vlechten was gevlochten. Toen haar blik op Pavlo viel, de lange, breedgeschouderde man die naast de bruidegom liep, begon haar hart sneller te kloppen. Ze legde aarzelend haar vinger op de wang die hij de week ervoor had gekust. Die ene impulsieve daad had alles tussen hen ver-

anderd. Ze moest met hem praten, maar omdat ze niet goed wist wat ze moest zeggen, had ze hem bij de ceremonie in de kerk daarstraks ontweken.

Alina onderbrak Katya's gedachten. 'Ik zie Kolya.' Ze was al zo lang als Katya zich kon herinneren verliefd op Pavlo's oudere broer Mykola, of Kolya, zoals iedereen hem noemde. Gelukkig voor haar was het gevoel geheel wederzijds.

Tantes, ooms, neven, nichten en vrienden stroomden het huis uit en verzamelden zich rond de tafel, terwijl de vrolijke muziek steeds luider klonk. Sasha's zus Olha, de bruid, bleef binnen wachten tot de bruidegom zijn bruidsprijs aan haar familie kwam betalen.

Na een paar minuten kwam Boryslav glimmend van trots met een mand en een fles wodka het erf op lopen. Omringd door zijn naaste vrienden en familie, die ook manden en flessen droegen, kwam hij dichterbij, en Sasha riep: 'Waarom ben je hier gekomen?'

Boryslav antwoordde met een brede glimlach: 'Om mijn mooie bruid Olha in ontvangst te nemen!'

'En wat heb je meegebracht om je bewondering voor Olha te tonen?' vroeg Alina.

Boryslav zette zijn mand met lekkernijen en geld op tafel, en bij het zien van de heerlijke bonbons liep het water Katya in de mond. In hun dorp maakte niemand zoiets; Boryslav moest er ver voor gereisd hebben.

'Is dat alles wat onze liefallige Olha volgens jou waard is?' Katya stelde de vraag die haar was opgedragen, en deed haar best om Pavlo's indringende blik te ontwijken.

'Natuurlijk niet!' Hij gebaarde met zijn armen, waarop twee van zijn bruidsjonkers naar voren stapten met manden met broden. 'Olha is onbetaalbaar, maar ik heb deze geschenken meegebracht om mijn bewondering te tonen.' Rechts van hem maakte Pavlo een diepe buiging en legde hij Boryslavs geschenken op tafel. Toen schonk hij Katya een grijns en een knipoog, en hakkend stelde ze haar volgende vraag.

‘Vertel ons over Olha’s schoonheid, Boryslav.’

‘Ah, dat is gemakkelijk. Haar ogen fonkelen als de blauwste hemel op een zomerse dag. Haar lange gouden haren golven als het koren dat schittert in de zon. Voor haar betoverende glimlach gaan mannen op de knieën.’

Katya schoot bijna in de lach bij het idee dat Pavlo zulke liefdevolle woorden tegen haar zou zeggen, maar door de vurigheid waarmee hij haar aankeek, hield ze zich in en sloeg ze haar ogen neer.

Sasha nam de ondervraging over, waarna Boryslavs groep de lof-trompet over hem stak om de onderhandelingen in evenwicht te brengen en te voorkomen dat Boryslav te veel zou ‘betalen’ voor Olha’s hand. Natuurlijk was dit allemaal maar een spelletje. Olha kon niet worden gekocht, net zomin als dat Boryslav naar haar huis kon marcheren om haar op te eisen. Het naspelen van deze oude traditie was gewoon een vermakelijk onderdeel van de bruiloftsfestiviteiten, en de menigte lachte en juichte mee met het spel.

Nadat Boryslav eindelijk toestemming had gekregen om het huis binnen te gaan, kon het feest dan echt beginnen. In een mum van tijd stonden de tafels buiten vol met heerlijk eten: vlees, *varenyky* met zure kersen en aardappel, *holubtsi*, aardappelen, plakken ham, broden, kaas, fruit en natuurlijk *korovai*, het rijkelijk gedecoreerde huwelijksbrood. Druk pratend namen de gasten om hen heen plaats, terwijl de drank vloeide uit de flessen die Boryslav eerder op de dag had gepresenteerd. Naast de open ruimte die voor het dansen was gereserveerd, begonnen de muzikanten te spelen.

Katya zag haar vader en moeder praten met haar moeders nicht Lena en haar man Ruslan. Hun gezichten stonden bezorgd en ze spraken op gedempte toon.

‘Toen ze vorige maand in het dorp van mijn broer aankwamen, begon het meteen. Ze vormden brigades, richtten een hoofdkwartier op, arresteerden een aantal dorpsbewoners en deporteerden hen.’ Ruslan boog zich wat dichtter naar de anderen toe en vervolgde op

zachte toon: ‘De mensen met de mooiste huizen gingen natuurlijk als eerste.’

De vragen brandden op Katya’s lippen, maar ze durfde ze niet uit te spreken, want zodra ze iets zei, zouden haar ouders het gesprek op een ander onderwerp brengen dat ze geschikter vonden voor haar oren.

‘Waarheen gedeporteerd?’ Katya’s vader ontkurkte een wijnfles.

Pavlo’s vader Yosyp kwam erbij staan, terwijl Katya’s vader de glazen begon te vullen. ‘Ik heb gehoord dat ze hen naar Siberië sturen.’

Fedir, Pavlo’s oudere neef, zei op gedempte toon: ‘Dat heb ik ook gehoord. Mijn oom vertelde dat ze het hele dorp dwongen om zich bij de collectieve boerderij aan te sluiten.’

‘Dat klinkt allemaal nogal overdreven.’ Katya’s moeder maakte een wegwuivend gebaar. ‘Ze kunnen toch niet zonder onze toestemming onze dieren en ons land afpakken.’

Ruslan stak zijn glas uit. ‘Het dorp van mijn broer ligt dicht bij de stad en is veel groter dan dat van ons. Misschien nemen ze niet de moeite om helemaal hierheen te komen.’

‘We zitten best dicht bij de stad. Denk je echt dat de Sovjets onderscheid maken tussen de dorpen? We vallen allemaal in de regio Kiev Okruha,’ zei oom Marko.

Katya dacht aan de vele uren die oom Marko te voet en per trein had afgelegd naar het mooie Kiev aan de rivier de Dnjepr om zijn camera te kopen. Hoewel ze officieel deel uitmaakten van de regio Kiev, lag de stad zelf bijna honderdvijftig kilometer verderop.

‘Het maakt niet uit. Ze gaan en staan waar ze willen. Oekraïne is vruchtbaar en overvloedig, en Stalin wil dat wij de graanschuur van de Sovjet-Unie worden,’ zei Katya’s vader. Hij liet de drank in zijn glas walsen, maar dronk niet. ‘Om dat te bereiken, wil hij dat we onze grond opgeven en ons aansluiten bij collectieve boerderijen. Dit is al maanden aan de gang in dorpen in heel Oekraïne, en ze kunnen elk moment hiernaartoe komen.’